

FURUQA WARKA CUDURKA

Cudurka

Furuqu waa cudur culus, oo la kala qaado oo marmarka qaarka geeri kana. Ma jiro daweyn u gaar ah furuqa, ka-hortagga kaliya ee uu leeyahayna waa talaal. Ereyga Ingiriisiga ah ee ‘smallpox’ waxa laga keenay ereyga Laatiinka ah ee macnihiiisu yahay ‘baro leh’ taasoo loola jeedo finanka soo kacsan ee ka soo baxa wajiga iyo jidhka qofka qaba cudurka.

Waxa uu furuqu leeyahay laba nooc:

- Furuq weyne (*Variola major*) oo ah nooca furuqa ugu daran ee ugu tirada badan, ee leh finan tiro badan iyo qandho sare. Furuq weynuhu waxa uu u sii kala qaybsamaa afar nooc: nooc caadi ah (oo ah nooca ugu tirada badan, oo ah 90 sagaashan ama in ka badan xaaladaha); nooc beddelmay (oo ah mid khafif ah oo ku dhaca dadka hore loo talaalay); nooc isku siman, iyo nooca dhiigbaxa leh (oo dhif ah aadna u daran). Taariikh ahaan, furuq weynuhu waxa uu leeyahay tiro geeri oo ah qiyaastii boqolkiiba 30; hase yeeshee, furuqa nooca isku-siman iyo nooca dhiigbaxa leh caadi ahaan waxay keenaan geeri.
- Furuq yare (*Variola minor*) waa cudur kaa hore ka tiro yar oo ka darnaan yar, iyadoo tirada geerida uu keenaa ay tahay boqolkiiba 1 ama ka yar.

Faafidda furuqu waxa uu ahaa mid dhici jiray hadba mudo ka dib kumanaankii sannadood ee la soo dhaafay, laakiin cudurka imminka waa la dabargooyay ka dib markii la sameeyay barnaamij talaal oo adduunka oo dhan ah oo lagu guuleystay. Dhacdadii furuq ee ugu dambeysay Maraykanka waxa ahayd 1949. Dhacdii furuq ee si dabiici ah adduunka uga dhacday waxay ahayd Soomaaliya sannadkii 1977. Ka dib markii cudurka adduunka laga tirtiray, waxa la joojiiyay talaalka caadiga ahaa ee dadweynaha laga talaali jiray furuqa sababta oo ah waxa laga soo qaaday inaanuu lagama-maarmaan u ahayn ka-hortag.

Meesha uu Furuqu ka Yimaado

Furuqa waxa sababa fayraska furuqa kaasoo dadyowga bini’aadanka ku soo baxay kumaan sannadood ka hor. Marka laga reebo kaydka ay haystaan shaybaadho, fayraska furuqa waa la tirtiray. Hase yeeshe, ka dib dhacdooyinka Bishii Sagaalaad iyo Tobnaad 2001, waxa jira walwal soo kordhay oo ah in fayraska furuqa loo isticmaali karo waxyeеле argagixiso bijoolooji. Sababtaa daraadeed, dawladdu Maraykanku waxay qaaday talaabooyin taxadir ah oo ku saabsan faafid furuq.

Gudbinta

Guud ahaan, xidhiidh fool-ka-fool ah oo mudo xoogaa ah si toos ah u jira ayaa loo baahan yahay si qofku qofka kale ugu gudbiyo furuqa. Waxa kale oo furuqa fidin kara taabasho toos ah oo lala yeesho dheecaanka jidhka ee cedereysan ama alaab cudurku wasakheeyay sida gogosha ama dharka. Waa dhif in furuqu ka fiday fayras hawada soo maray gudaha meelo xidhan sida dhismeyaal, basas iyo tareeno. Bini’aadanka kaliya ayaa hoy u ah furuqa. Lama ogga in cayayaanka ama xayawaanku fidiyaan furuqa.

Qofka qaba furuqu waxa uu marmarka qaarkood fidin karaa cudurka marka qandhadu ku bilaabanto, laakiin goorta uu qofku **si xoog ah u fidin karo cudurka waa marka finanku u bilaabmaan**. Marka heerkaa la

joogo, caadi ahaan qofka cudurka qabaa aad buu u jiran yahay suurogalna uma aha inuu ku dhex wareego beesha. Qofka cudurka qabaa waa u fidin karaa cudurka ilaa qolofta ugu dambeysa ee furuqu ka dhacayso.

Cudurka Furuqa

Mudada Qarsoonida Soo-gaadhista fayraska waxa ku xiga mudo qarsooni cudur oo dadku aanay

(Mudo: 7 ilaa 17) lahayn wax calaamado ah lagana yaabo inay wacnaan dareemaan. Mudadaa qarsoonida cudurku waxay jirtaa qiyaastii 12 ilaa 14 cisho laakiin waxay jirtaa oo kale todoba ilaa 17 cisho. Inta lagu jiro mudadan, dadka intooda badani ma fidin karaan cudurka.

Calaalamadaha Hore (Prodrome)
(Mudo: 2 ilaa 4 cisho)

Marmarka qaarkood qofku wuu fidin karaa cudurka*

Calaamadaha ugu horeeya ee furuqa waxa ku jira qandho, dareen guud oo ah cudur, xanuun ah madaxa iyo jidhka iyo marmarka qaarkood matag. Qandhadu caadi ahaan way sareysaa, waxana ay tahay mid tiro ahaan u dhexaysa 101 ilaa 104 darajo faranhayt. Marka sidaasi jirto, qofku waxa uu noqdaa mida aad u jiran oo aan qaban karin hawlihiisii caadiga ahaa. Waxa tan la yidhaahdaa marxaladda calaamadaha hore (*prodrome*) waxana ay jiri kartaa laba ilaa afar cisho.

Finanka Hore
(Mudo: qiyaastii 4 cisho)
Waa mudada ugu fidinta badan

Finan ayaa ka soo baxa marka hore carabka iyo afka iyadoo ah dhibco yaryar oo cascias.

Dhibcahaasi waxay isu beddelaan nabaro dilaaca kuwaasoo tiro badan oo fayraska ku fidiya afka iyo cunaha. Waa wakhtigan marka qofku **ugu fidinta badan yahay**. Wakhti ku dhow marka nabadarada afku dilaacaan, finan ayaa ka soo baxa maqaarka, kaasoo ka bilaabmaya wajiga kuna fidaya cududaha iyo lugaha ilaa gacmaha iyo cagaha. Caadi ahaan finanku waxay ku fidaan jidhka oo dhan gudaha 24 saacadood. Marka finanku soo baxaan, caadi ahaan qandhadu hoos bay u dhacdaa waxana laga yaabaa in qofku dareemo inuu soo fiicnaanayo. Marka la gaadho maalinta saddexaad ee finanka, finanku waxay noqdaan kuuskuus soo baxsan.

Marka la gaadho maalinta afraad, kuuskuuska waxa ka buuxsama dheecaan adag waxana badanaa ay dhexda ku leeyihii bar u eeg xudunta caloosha. (Tani waa calaamad muhiim oo lagu garto furuqa.)

Badanaa mar kale ayay qandhadu soo kacdaa waxayna ay ahaataa mid sareysa ilaa qolfo ka fuulaan meela kuuskuusan.

Finanka malaxda leh
(Mudo: qiyaastii 5 cisho)
Wuu fidin karaa cudurka

Kuuskuusku waxay noqdaan **finan malax leh-** oo ah kuwo soo baxsan, caadi ahaan wareegsan oo adag haddii la taabto oo aad moodid in wax yar oo wareegsani ku dhex jiro maqaarka. Dadku waxay badanaa sheegaan in kuuskuusku la dareen yahay rasaas yaryar oo ku dhex jirta maqaarka.

Finanka Malaxda Leh iyo Qolfaha
(Mudo: qiyaastii 5 cisho)
Wuu fidin karaa cudurka

Finanka malaxda lihi waxay bilaabaan inay yeeshaan daahaad adago ka dibna **qolof**.

Marka la gaadho dhamaadka todobaadka labaad ka dib markii finanku soo baxeen, waxa nabarada intooda badani yeelanayaan qolof.

Qolfo bilaabay

dhicista

(Mudo: qiyaastii 6 cisho) Qolfuhu waxay bilaabaan inay dhacaan, iyaga oo maqaarka kaga tagaya calaamado ugu dambeyn noqda **nabaro** bogsaday oo god ah. Qolfaha intooda badani way dhici doonaan saddex todobaad ka dib markii uu ay soo baxeen finanku. Qofku wuu fidin karaa cudurka ilaa dhamaan qolfuhu ka soo dhacaan.

Qolfuhu way

dhaceen

**Ma fidin karo
cudurka**

Qofluhu way dhaceen. Qofku ma fidin karo cudurka.

* *Waxa laga yaabaa in furuqa qofku fidin karo mudada calaamadaha hore, laakiin waxa fidintiisu ugu badan tahay inta lagu jiro todobada ilaa 10 cisho ee ku xiga bilawga finanka.*

Wixii ah war dheeraad ah, wac North Dakota Department of Health (Waasaaradda Caafimaada ee Waqooyiga Dakota) oo leh lambarka 701.328.2378.